

БӨЛІМ: ЖАЛПЫ РУБРИКА

Журналистиканың жауапкершілігі: Фейк жаңалықтармен күрес жолдары

ЖАРИЯЛАНДЫ
01.04.2025СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/177507/>**Автор Келисова Аида***11 сынып оқушысы*

Аннотация

Ақпараттық технологиялардың дамуы қоғамға оң әсерін тигізгенімен, жалған жаңалықтардың таралуы үлкен мәселеге айналды. Фейк жаңалықтар тек оқырманды адастырып қана қоймай, қоғамдық пікірге, экономикаға және саяси тұрақтылыққа кері әсерін тигізуі мүмкін. Бұл мақалада жалған жаңалықтардың қоғамға тигізетін зияны, олардың таралу механизмдері және олармен күресудің нақты жолдары жан-жақты талқыланады.

Түйін сөздер: журналистика, жауапкершілік, фейк жаңалық, ақпарат, сенімділік, фактчекинг, манипуляция, этика.

Кіріспе

Журналистика белгілі бір деңгейде ақпарат кеңістігіндегі бағыт-бағдар беруші, халық пен билік арасындағы көпір. Оның басты миссиясы – шынайы, тексерілген ақпарат тарату. Алайда бүгінгі медиақоғамда ақпарат тарату жылдамдығы артқанымен, оның сенімділігіне күмән көбейді. Әсіресе интернет пен әлеуметтік желілердің ықпалы артып, әркім өз жаңалығын жариялай алатын заманда фейк жаңалықтардың таралуы алаңдатарлық деңгейге жетті. Жалған ақпарат тек адастырып қана қоймай, қоғамда үлкен өзгерістерге ықпал етуі мүмкін. Бір ғана

жалған жаңалық мыңдаған адамның шешіміне әсер етіп, саяси, экономикалық немесе әлеуметтік тұрақсыздық тудыруы мүмкін. Мұндай жағдайда журналистиканың жауапкершілігі арта түседі. Фейк жаңалықтар қалай пайда болады? Олар қандай механизмдер арқылы таралады? Журналистер мен қоғам бұл құбылыспен қалай күресе алады? Осы сұрақтарға жауап іздеу арқылы ғана біз сенімді ақпараттық кеңістік қалыптастыра аламыз.

Негізгі бөлім

Фейк жаңалықтардың таралу себептеріне келсек, жалпы фейк жаңалықтардың кең таралуының бірнеше негізгі себептері бар. Біріншіден, сенсацияға деген сұраныс жоғары. Қоғамда адамдар ерекше, күтпеген жаңалықтарды тез қабылдайды, нәтижесінде жалған ақпаратты тарату оңайға түседі. Екіншіден, ақпараттық манипуляциялар кейбір топтар немесе ұйымдар үшін саяси немесе экономикалық құралға айналған. Кейбір жағдайларда жалған ақпарат белгілі бір мақсатты аудиторияны алдау немесе қоғамдық пікірді басқару үшін қолданылады. Үшіншіден, цифрлық платформалардың бақылаусыз дамуы фейк жаңалықтардың жылдам таралуына ықпал етеді. Әлеуметтік желілер мен мессенджерлерде жалған ақпаратты тексеру механизмі әлсіз, бұл оны кең аудиторияға таратуға мүмкіндік береді. Әсіресе қазіргі ақпарат ағымы жоғары уақытта мұны жан-жақты байқауға болады.

Жалған ақпарат тек адастырумен шектелмейді, жалпы фейк жаңалықтардың қауіпі жоғары, тіпті оның нақты зияны бар. Мысалы, медицина саласындағы фейк жаңалықтар адамдардың денсаулығына қауіп төндіреді. COVID-19 пандемиясы кезінде жалған ақпараттың таралуы вакцинацияға қатысты сенімсіздік туғызып, көптеген адамдардың өміріне қауіп төндірді. Сол сияқты, қаржы нарығындағы жалған жаңалықтар экономикалық тұрақсыздыққа әкелуі мүмкін. 2019 жылы ірі компаниялар туралы жалған ақпарат тарағаннан кейін олардың акцияларының бағасы күрт төмендеген жағдайлар тіркелген. Бұл тек кейбір мысалдар ғана, ал шын мәнінде жалған ақпараттың ықпалы бұдан да кең ауқымды.

Жалған ақпаратты анықтау үшін бірнеше әдісті қолдануға болады. Біріншіден, ақпараттың дереккөзіне назар аудару керек. Сенімді ақпарат құралдары мен кәсіби журналистердің жазған материалдары негізінен нақты фактілерге сүйенеді. Екіншіден, жаңалықтың эмоциялық реңкін талдау маңызды. Егер жаңалық тым шок тудыратын немесе сенсацияға бағытталған болса, оны тексеру қажет. Үшіншіден, фактчекинг әдістерін пайдалану керек. Қазіргі таңда жалған ақпаратты тексеруге арналған Snopes, FactCheck.org, StopFake сияқты халықаралық платформалар бар. Қазақстанда да «Factcheck.kz» сияқты платформалар жұмыс істейді. Бұл қарапайым қолжетімді әдістер ретінде қарастырылады. Алайда, сыни ойлау қоғамдық сипатта болмаған соң алдыңғы әдістерді қолдануды үйретудің өзі маңызды қадам саналады.

Жалпы, фейк жаңалықтармен күресудің бірнеше негізгі әдістері бар. Біріншісі – заңнамалық реттеу. Көптеген елдерде жалған ақпарат таратуға қатысты қатаң заңдар қабылданған. Мысалы, Германияда фейк жаңалық таратқан тұлғаларға үлкен айыппұлдар салынады. Қазақстанда да бұл мәселе заң тұрғысынан қарастырылып, «Бұқаралық ақпарат құралдары туралы» заңда жалған ақпарат таратқандарға жауапкершілік қарастырылған. Екінші маңызды әдіс – медиасауаттылықты арттыру. Қоғам мүшелері ақпаратты сыни тұрғыдан қабылдауды үйренуі тиіс. Бұл бағытта мектептер мен университеттерде арнайы курстар енгізу, БАҚ-та ақпараттық науқандар ұйымдастыру маңызды. Үшінші әдіс – технологиялық шешімдер. Ірі әлеуметтік желілер мен интернет-платформалар жалған ақпаратты автоматты түрде анықтап, оны таратуға тосқауыл қою үшін арнайы алгоритмдер қолдануда.

Қорытынды

Фейк жаңалықтар – қоғамның ақпараттық қауіпсіздігіне төнген үлкен қауіп. Бұл құбылыс адамдардың көзқарасын өзгертіп, саяси және экономикалық тұрақсыздыққа әкелуі мүмкін. Сондықтан журналистердің жауапкершілігі артып, ақпаратты мұқият тексеру міндеті күшейе түсті. Фейк жаңалықтармен күрес заңнамалық тұрғыда ғана емес, әрбір азаматтың ақпаратты сыни тұрғыдан қабылдауы арқылы жүзеге асуы

қажет. Тек осылай ғана біз сенімді ақпараттық орта қалыптастырып, әділ және адал журналистиканы сақтап қала аламыз.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Ашенова С. В. ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ ДЕЗИНФОРМАЦИИ В ИНТЕРНЕТЕ НА ПРИМЕРЕ САЙТА STOPFAKE. KZ //КОНЦЕПЦИИ МЕДИА И МАССМЕДИА В СОЦИОГУМАНИТАРНЫХ НАУКАХ И ВЫЗОВЫ СОВРЕМЕННОСТИ. – 2022. – С. 18-22.
2. Савина О. В. МЕДИАГРАМОТНОСТЬ КАК ФАКТОР ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ДЕЗИНФОРМАЦИИ И ПРОПАГАНДЕ В ЦИФРОВОЙ СРЕДЕ //Постсоветский материк. – 2025. – №. 1. – С. 64-76.
3. Блялова Э. Қ. Влияние государственной информационной политики на общественное мнение. – 2023.
4. Ashirbekova G., Verekotova A., Zhaksylyk A. Әлеуметтік желілердің қоғамдық санаға әсері //Bulletin of LN Gumilyov Eurasian National University. JOURNALISM Series. – 2024. – Т. 147. – №. 2. – С. 8-24.
5. Akseiit G. M., Kabdugaliyev A. K. Қазақстан медиакөңістігіндегі жалған ақпараттармен күрес тәжірибесі («Factcheck.kz», «Stopfake.kz» сайттарының негізінде) //Bulletin of LN Gumilyov Eurasian National University. JOURNALISM Series. – 2023. – Т. 143. – №. 2. – С. 47-55.

КМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.